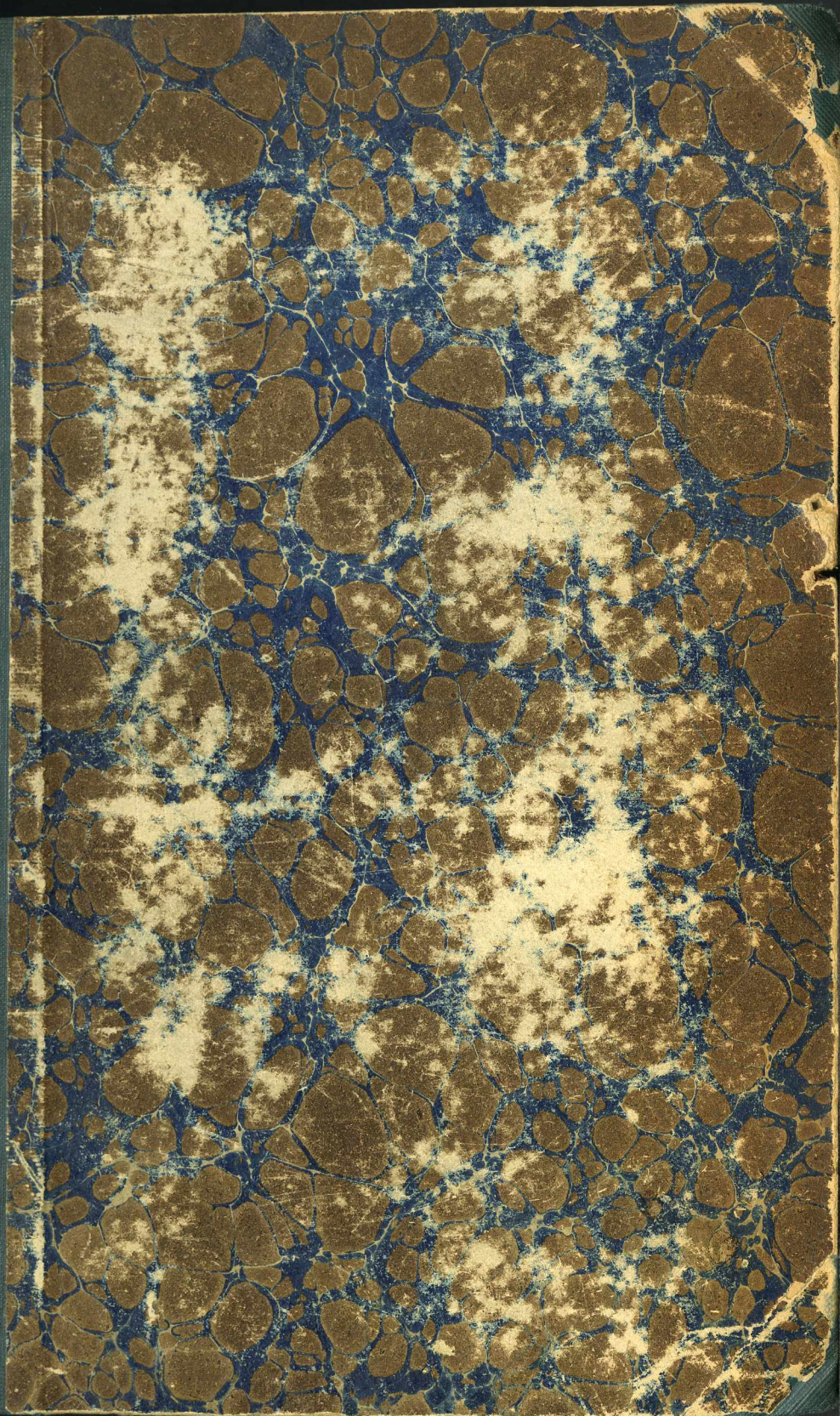


Politikai
röpiratok.

125.



125
1091

NÉHÁNY SZÓ

MAGYARORSZÁG NEMZETGAZDÁSZATA

ÉRDEKÉBEN.

IRTA

V JÓSA KORNÉL.

II.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM R. TÁRS. KÖNYVNYOMDÁJA.

1878.

DE BALLAGI GÉZA.

NÉHÁNY SZÓ

Magyarország nemzetgazdászata érdekében.

Nem szándékom terjedelmesen mind azon fontos tényezőket elősorolni, melyek által nemzetgazdászatusunk nevezetes előmenetelt tenne. A sok közül csak néhány főbb pontokat kívánok a lehető legrövidebben előhozni, melyeknek életbeléptetése által már is sok millióra menő anyagi haszon háramolnék hazánkra.

Köztudomásu dolog, hogy a népek és államok életében mindig a pénz, illetőleg a vagyon képezi a főtevényt. Minél vagyonosabb a nép, annál könnyebben viselheti a különféle terheket s annál több pénz folyhat az állampénztárba. — Minél vagyonosabb az állam, annál hatalmasabb is, s így annál nagyobb tekintéllyel bír.

Ma a pénz nemcsak a háboru, hanem a győzelem felett is határoz, mert azon államé a győzelem, a mely legtovább képes kitartani; ezenfelül a hadi terheket könnyebben előállithatja, s azokat könnyebben is viselheti, szóval a pénz, illetőleg a vagyon, az anyagi erőnek kifejezése.

Sajnos, hogy hazánk majdnem kizárólag agriculturország, és hogy lakossága iparral alig foglalkozik;

125
1091

NÉHÁNY SZÓ

MAGYARORSZÁG NEMZETGAZDÁSZATA

É R D E K É B E N .

IRTA

V JÓSA KORNÉL.

//.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM R. TÁRS. KÖNYVNYOMDÁJÁ.

1878.

pedig csakis e kettő közreműködése által érhetnénk el az óhajtott célt. De miután Magyarország népe leginkább csak gazdasáttal foglalkozik, azért minden erőnket és szorgalmunkat oda kell irányoznunk, hogy legalább gazdaszati tekintetben előmenetelt tegyünk, de tehessünk is, mert különben szomoru jövőnek néznénk elé. Nagy veszély fenyegeti a mi gazdaszati termé- nyeink értékesítését, értem azon concurrentiát, mely Amerika és Oroszország által a honi gabona- és hús- termesztményeinket mindig nagyobb és nagyobb mérv- ben fenyegeti; e tény a jövő miatt igen figyelemre méltó.

A gazdaközönség az első és legkiterjedtebb állást foglalja el az országban, s mégis a földmívelés érdeké- ben eddig ugyszólván semmi sem történt.

Már sok éve, hogy az ország institutióján foltozva lesz, e foltozás eddig már nagy összegeket elnyelt, de valami tökéletes és tartós, a nép jóllétének előmozdítá- sára előnyös intézmény igen kevés hozatott.

Mindég csak új meg új terheket kell viselnünk; hogy a gazdaközönség a körülményekhez képest jövőre a növekedő körülményeknek megfelelő-e, az igen kétséges.

Hogy minden államnak pénzre, sőt sok pénzre van szüksége, azt mindenki jól tudja; ámde előbb az adó- képességet kellene emelni és azután az adót. Ha az ed- digi uton haladunk, rövid idő alatt meg fogjuk annak szomoru következését érní. Hogy tehát késő ne legyen, azért lehető leggyorsabban kell előre haladnunk.

A törvényhozó testület van hivatva célszerűbb intézmények életbeléptetése által gyengélkedő nemzet- gazdaszatunkon segiteni. De az illető miniszternek kel- lene előbb az új törvényjavaslatokat előterjeszteni.

Mindenekelőtt szükséges volna, ha a földművelési miniszterium tárczájára Austria példája szerint nagyobb súly lenne fektetve, mert majdnem kizárólag agricultur-országban egy külön — nézetem szerint — főágra kinevezendő miniszter tevékenységének elég tágas tér nyílnék. Hogy kívánhatjuk, hogy a kereskedelmi-, ipar-, földművelési s még az oktatási ügyeket is ugyanegy személy vezesse, s mindennek megfelelhessen? Igenis, gazdálkodjunk, nagy szükségünk van rá, de nem ott, hol az káros befolyást gyakorol. Amit nemzetgazdászatainkra fordítanánk, az számtalan gyümölcsöt hozna. Ha egyes gazda takarékosági szempontból birtokát kellően nem instruálná, valjon képes volna-e jószágát, illetőleg jövedelmét ez által emelni? bizonyára ily takarékoság csak is anyagi kárt szülne.

Valamint tehát az egyes értelmes gazda jószágát nagyobb jövedelmezés céljából okszerűen berendezi, úgy az egész országnak is áldozni kell, hogy a nemzetgazdászati emelkedjék. Ez áll úgy az egyesnél kicsinyben, mint nagyban az egész országnál. Kell, hogy gazdasági célokra ~~annyi~~ ^{egy} segély legyen engedélyezve, mely azután az illető miniszter által csak ott volna alkalmazandó, hol annak szüksége világosan kitűnik, és minden körülmények bizonyos valószínűséggel oda mutatnak, hogy a segély nem csak egyeseknek, hanem az egésznek maradandó hasznót hozna.

Hogy hazánkban több okszerűen berendezett és kezelt földbirtok létezik, az tény, de ezt csakis a nagyobbaknál lehet találni, nem pedig a kisbirtokosoknál; oda kell tehát hatnunk, hogy földművelésünk lehető általánosságban okszerűen kezeltessék, mely cél csak az által érhető el, ha az ország némi anyagi áldozatot hoz. A magyar kormány legjobb eredményei közé sorolhat-

juk a népnevelés terén hozott intézményeit; de mindazon által czélszerű lenne, ha a falusi iskolákban a tanuló ifjúságnak tankötelezettsége meghosszabbíttatnék, azon czélból, hogy a gyermekek a legszükségesebb földmívelési ágazatokban oktatást nyerhessenek, mert úgy is minden falusi gyermek előbb-utóbb földmivessé lesz.

De ezenfelül czélszerű volna, ha vasárnapokon a felnőttek számára is az illető néptanítók által az e végett létesítendő népszerű gazdasági tanulmányok felolvasása által, az elavult gazdálkodási módot elhagyva, egy jobb és okszerűbb földmívelésnek adhatnák magukat.

Sokkal előnyösebbek volnának a vándor-előadások szakgazdák által, de ez a célnak csak akkor felelne meg, ha ily egyének fölött kellő számban rendelkezhetnénk; ez pedig az alkalmas egyének hiánya miatt nem volna kivihető, másrészt pedig sok költséggel járna. Azért ha nem is jobb, de egyszerűbb és olcsóbb lenne, ha a néptanítók a szünidők alatt a megye székhelyén oktatást nyernének, hogy a felolvasandó népszerű gazdasági tárgyak magyarázatára képesek legyenek, mely oktatási fáradságukért csekély jutalomdíjban részesülhetnének. Ez volna a legolcsóbb mód.

Jövőre pedig a tanítóképezdéekben a legszükségesebb gazdasági tárgyakat tanítani kellene.

Tapasztalásom szerint elkerülhetlennek vélem a néppel a következőket megismertetni, u. m. :

A rendes szántást.

A váltógazdaságot és ennek előnyeit.

Az okszerű marhatenyésztést, az e körül előforduló főbetegségeket, valamint azok gyógyítását. Itt egyuttal fölemlitem, hogy igen hasznos lenne, ha a legszükségesebb gyógyszerek községi pótlék útján beszereztetnének,

mely gyógyszerek az előljáróság felügyelete alatt állnának, és így velök minden községbeli lakos szükség esetén rendelkezhetnék. Ez annyival is inkább ajánlatos oly helységekre nézve, a melyek az állatorvosok és gyógyszerterek székhelyétől távol esnek.

Továbbá igen kívánatos volna a méhészetre több figyelmet fordítani. A köznépet e tekintetben is az újabb mód szerint oktatni és s Dzerzon kasok készítemódját is velök megismertetni kellene, hogy a méz kisedése alkalmával ezen hasznos állatokat el ne pusztítsák, mint ez eddig történni szokott. Kellő oktatás mellett tehát egyrészt több ezerre menő érték megmaradna, másrészt pedig ezen jövedelmet még tetemesen fokozni lehetne.

A nem rég megjelent szászországi méhészeti főegyesület statisztikai adatai bizonyítják, hogy mily nagy fontossággal bír a méhészet a földmivelésre általában.

Részletesen fel van sorolva, hogy mikép hoz a 17,000 egyesületi kas 680,000 mark, vagyis minden egyes 40 mark hasznót, csupán a növényzet termékenyítése által.

Ha ezen összegnek csak fele állana, már is szép haszon volna.

Végre legszükségesebbnek találom a földmives néppel a trágyanemeket és ezek kezelését megismertetni; mert a köznépnél majdnem általános, de igen sokszor a nagybirtokosnál is, hogy a trágyával nem tudnak okoszerűen elbánni; minden községben tapasztalható, hogy az udvarról a marhalé az esőlével együtt, csatornán az utczára kivezettetik, mit, ha tudná a földmives, mily anyagi kárt okoz ezáltal magának, bizonyára nem tenné. Egy híres vegyész, egy kinőtt állatnál a lé értékét, ha azt felfognánk, évenként 50 frtra teszi. Számítsuk most az egyes földmivesnek összes marhája számát és

vegyük, hogy csak öt hónapig tartatik istállón, de tegyük a fentemlitett számot csak felére, már is az öt havi kár többet téssen, mint egy évi adója, illetőleg földje annyival kevesebbet jövedelmez. Kellő oktatás által tehát mily nagy összeg maradna meg az ország javára!

Igen ajánlatos volna, minden megyében egy földmívelési iskolát (nem gazdasági főintézetet) alakítani, hol előmunkások, hajdúk, gazdák kiképzést nyernének. Ez nagyon kevés költséggel kivihető lenne; ugyanis minden megyében találkozik egy tanult gazdatiszt által tudományosan kezelt nagyobb birtok, ezen gazdaságba több felnőtt egyén a tavaszi munkák kezdetétől az őszi munkák befejeztéig a gazdászat minden ágazatába gyakorlatilag bevezettetnék, vasárnapokon és a téli hónapokban pedig a legszükségesebb gazdasági felolvasásokban és oktatásokban kellene részesülniök.

Természetes, minden egyes cselédi minőségben volna fölfogadandó, hogy ellátását és ruházatát megkeresse. A gazdatiszt fáradságát pedig az államnak kellene jutalmaznia. Itt csak az eszmét kívántam megérinteni, nem pedig annak részleteibe bocsátkozni.

Nagyon kívánatos volna, ha a gazdasági egyesületek is nagyobb erélyt és szorgalmat fejtenének ki; sajnos, hogy ezen egyesületek még nincsenek kellő számban képviselve s ott is, a hol léteznek, az azok iránti érdekelttség többnyire a fagypontra áll.

Külhonban főképen a gazdasági egyesületek emelték a gazdászatot azon polczra, a melyen jelenleg áll. Az egyesületeknek az egész honi gazdászatnak új lendületet kellene adni, azon hiányokat és akadályokat, melyek gazdászatunk fejlődését gátolják, orvoslás végett a minisztériumhoz felterjeszteni, mert a központban az

illető miniszter azon akadályokat sokszor nem is ismerheti, vagy pedig más világban látja, mint mi a megyékben.

A művelt földbirtokosnak vagy helyettesének a közönyösséget honfiai áldozatkészségből mellőzni kellene, mert csak összes erővel segíthetünk egymáson és valósíthatjuk az egész eszmét, mert kell, hogy a műveltebb nemzetek példáját követve, előre haladjunk, különben nem volna életképességünk.

Minden megyében fognak oly tekintélyes egyéniségek találkozni, kik ezen eszmét felkarolják és működésüket megkezdik; de jó volna, ha a földmívelési miniszterium is az egyesületek tevékenységére az alája rendelt közegek által hatna.

Ha daczára ennek, a gazdasági egyesületek kellő tevékenységet nem fejtenének ki, akkor máskép czélt nem érnénk, mint választott vagy kinevezett gazdasági kamarák életbeléptetése által.

A mi a gazdasági kamarák életbeléptetését illeti, erre nézve minden vármegyében egy-egy kamara volna felállítandó, mely kamarának országgyűlési képviselőt kellene választania, hogy gazdaszáti érdekeink a törvényhozó testületben is képviselve legyenek.

Hazánkban gazdaszáti tekintetben még igen hátra vagyunk, sok jót és hasznosat lehetne teremteni, úgy az egyes vidékeken az eddig haszonvehetlen mocsárok és állóvizek kiszáritása, valamint a homokos és kavi-csos területek befásítása által sat. A folyók szabályozása is ide tartozik, hogy a víznek a gazdaszátra káros elemi befolyását lehetőleg gátoljuk, és azt ellenkezőleg a földmívelés elősegítésére hasznossá tegyük, a mennyiben t. i. az embernek sikerül e tekintetben a víznek elemi erejét magának alávetni.

Statistikai adatok szerint Angolhonban egy holdra esik 15 mérő, Franciaországban 12 mérő, Ausztriában $8\frac{1}{2}$ mérő, Magyarországon csak $7\frac{1}{2}$ mérő. Ebből látható, hogy mi még igen hátra vagyunk.

Számtalanszor tapasztaltuk, mily nagy anyagi kárt okoz közgazdaszatunkra a sok tűzvész és jégeső. Ezen károkat, melyek az egész országban évenként sok millióra rugnak, biztosítás által elkerülhetnénk, ámde nagyobb része a gazdaközönségnek sajnálja pénzét ezen célra fordítani azon reményben, hogy ily csapásoktól meg lesz mentve. Sajnos, azonban igen gyakran csalatkozik. Ez nemcsak azoknak kár, kiket a csapás ér, hanem azoknak is, a kik ettől mentve voltak, mert a köz-nép községről-községre jár kéregetni és ritkaságok közé tartozik, hogy valaki, ha még oly szegény is, a segílyt megtagadná. Az uri osztálynál a kár még nagyobb, mert ez nem kéregethet, de daczára ennek, mégis kevesen biztosítanak; másrészt a kincstár is kárt szenved, mert mint tudjuk, törvény létez, mely szerint jégkár esetében adóelengedésben kell részesülnünk. Szükséges tehát, hogy ezen bajunkon segítsünk, mely nézetem szerint máskép nem orvosolható, mintha törvény hozatnék, mely szerint minden gazdának a rendes adó után egy bizonyos százalékot kellene fizetnie, mely összeget vagy az állam, vagy pedig a vállalkozó biztosító társulatok kapnák. Az ily módon létesített alaphól első esetben az államnak kellene a károkat megtéríteni, a második esetben pedig a biztosító társulatoknak. Ha az egész országnak kell biztosítania, akkor a biztosítási díj is sokkal csekélyebb lenne. Még egy harmadik módja is volna, t. i., ha minden megyebeli gazdasági egyesület maga részére egy kölcsönös elveken alapuló biztosítást alakítana s egyuttal azt az állatokra is kiterjesztené.

Utóbbira nézve szép eredménynyel működik egy Vorarlberg részére hason elveken alakult társulat, ellenben a részvény-társulatok nem prosperálhattak. Pedig mily előnyös lenne, kivált a szegény cseléd- és zselélnépnek, kik csekély összegért egyetlen marháikat, úgyszólván egész vagyonukat, mit sok évi gazdálkodás folytán maguknak szerezhettek, biztosíthatnák. De a földbirtokosnak is igen előnyös volna.

A lótenyésztésre az állam sokat fordított, de annál kevesebbet, vagyis semmit a szarvasmarha tenyésztésre. Itt is hasonlóan kellene eljárni, itt is jófajú bikák felállítása által a tej- és a hus-productiót lehetőleg emelni. Díjazás által is, mint ez a lovaknál történik, előhaladás létesítenék. Angliában egy holdra esik 2 db marha, Franciaországban szintén annyi, Ausztriában $1\frac{1}{5}$, Magyarországon pedig ennél még kevesebb. — Só a marhatenyésztéshez elkerülhetlen szükséges, már pedig a szegény nép sokszor házi szükségletét sem fedezheti, azért czélszerű lenne, ha az állam ismét marhasót készítené, vagy pedig legalább a szegény népnek egy bizonyos mennyiségű fehér sót olcsóbb áron kiszolgáltatna; hogy egy darab marhának évenként hány kilo szükséges, azt ki lehet számítani.

Nem akarom taglalni, vajjon az állam mi által veszti többet, ha a sómonopolium valamivel kevesebbet jövedelmez, vagy ha a marhatenyésztés ez által is mindinkább visszamegy.

Ezen alkalommal a tejgazdaságról is néhány szót.

Szerencsések azon gazdák, kiknek birtokuk a városok közelében fekszenek, mert ez által a tejet jól tudják értékesíteni. Kik távol vannak, legtöbb esetben csak mint főttvaját adhatják el. Ez által pedig egy liter tej alig jövedelmez valamit. Sokkal többet kapnának jó

sajt készítése által, ámde ahhoz érteni kell és kicsinyben kezelve nem hozná be a reá fordított időt és fáradságot. Itt tehát legezélszerűbb lenne, ha a tejet sajtosoknak eladnánk. Külhoni vállalkozók találkoznának, de csak akkor, ha nagymennyiségű tejet képesek volnánk átadni. Ezen oknál fogva hasznos volna, ha egy vagy több község összeállana, hogy ezáltal nagymennyiségű tejet biztosíthatnának a bérlőnek.

Nagyon szükséges, hogy jobb és egyszerűbb, a gazdaközönség igényeinek megfelelőbb törvények alkotassanak, mi után a nemzet már oly rég sóvárog. Azon államban, hol az igazság kiszolgáltatás jó, a hitel és a földérték is növekszik és megforditva.

Az ország több vidékén hiányzik a munkaerő és azért a kézi munkás oly drága, hogy a gazda alig bírja azt fizetni, és így jövedelmének nagyobb részét a munkásokra kell fordítani. Azon vidékekre hasznos volna tulnépesedett országokból családokat behozni és letelepíteni. Statistikai adatok szerint ugyan a népesség évenként 1.03 % -al növekszik, de ez még csekély.

A szabadságolt állományu honvédek évi gyakorlatát is gazdasági szempontból hasznos lenne, augusztus-september helyett, mely hónapokban a munkás nép még nagyon szükséges, májusra áttenni, mert a tavaszi teendők végeztével legkönnyebben nélkülözhető a munkásnép.

Hasznos madarak megkimélése érdekében is jó volna törvényt hozni. Tavasszal seregesen lehet a gyermekeket és legényeket az erdőben találni, kik a tojásokat vagy a fiatal madárkákat a fészkekből kiszedik és elpusztítják, mi által a kártékony rovarok évenként szaporodnak.

A megyei utakat hasznos fákkal beültetni szintén

igen kívánatos volna, szebb és az utasnak kellemetesebb is lenne, s a mi fő, szép hasznót is hoznának.

Nagy lendületet adna gazdászatunknak, ha általam már honosított s a lapokban ajánlott különféle gabonafélék, nagyobb kiterjedésben termeltetnének, mert nagy különbség az, ha egy mag után néhány vagy nevezetesen több magot nyerünk-e, mint ez tényleg a külföldi gabonáknál az eset volt. Csak kitűnő vetőmag után várhatunk kellő eredményt. Kár, hogy a magyar kísérleteknek nem nagy barátja s ezért az óhajtott czélt csak részben értem el, mert termésemnek csak $\frac{1}{5}$ része maradt az országban és $\frac{2}{5}$ része külföldi gazdák által lett megvásárolva. Azonban reménylem, hogy lassanként mindinkább terjedni fog. Jó jel, hogy a körülöttem lévő köznép, a mely termésemet s a nagy különbséget látta, kísérleteket tesz.

Végre egy igen fontos tárgyról akarok még röviden említést tenni, és ez a távsürgönyözés az időjárásról.

Sokra megy az egész országban a kár az által, hogy takarmányunk és gabonánk a váratlan esőzések következtében gyakran a mezőn megromlik, azért minden gazda el fogja ismerni annak nagyfontosságát, ha az időjárást néhány nappal előbb megtudhatja. Ujabb időben a meteorológiai tudomány igen nagy valószínűséggel lehetővé teszi azt.

Hogy bizonyos vidékekre alkalmazható legyen, szükséges, hogy a helyi klimaticus viszonyokat a légmérő és a hőmérői adatokat, valamint, hogy — Közép-Európába egy bizonyos számú meteorológiai állomásokról a szelek irányát és erejét tudjuk. Ebből következtethető, hogy egyes gazda időjós nem lehet, azért csak is a központi meteorológiai intézet útján, hová ezen adatok naponta beérkeznek, érhetnénk czélt. De kell,

hogy a központból az ország több irányában azok távsürgönyözve legyenek, ott bizonyos értelmes egyének által a helyi viszonyokhoz megfelelőleg értelmeztessenek és azonnal lehető gyorsan és lehető kiterjedésben június hó közepétől augusztus közepeig jelek, gyalog- vagy lovas-posták által a gazdaközönségnek tudtára adassanak.

Mint tényt akarom felhozni, hogy Angliában, Franciaországban és Éjszak-Amerikában, hol csupán ezen célra az évi költségvetésbe 1.250,000 frt van felvéve, pár év óta már életbe lépett, és biztos kutforrásból tudom, hogy az egész osztrák államterületben még ez évben életbe fog léptetni.

Meg vagyok győződve, ha az elősoroltaknak csak egy része is létesülne, nemzetgazdászatusunknak nagy előnyére válnék.

Hogy viszonyaink igen aggasztók, az — sajnos — eléggé ismeretes, azért hazafiui kötelességnek tartom minden lehetőit elkövetni, hogy közigazdászatusunk s így a közjólét és adóképeségünk emelkedjék.

Dr. BALLAGI GÉZA.

